

TOP CATALUNYA

3

PUIGMAL NÚRIA ULLDETER

PARC NATURAL DE LES
CAPÇALERES DEL TER I EL FRESER

30 excursions a peu

ALFONS BROSEL I JORDÀ

Gra de Fajol
III
El Coll de la Neria és el punt més alt de la serra de Puigmal i Núria. És el punt més alt de la serra de Puigmal i Núria. És el punt més alt de la serra de Puigmal i Núria.

Cossetània
EDICIONS

Top Catalunya

Puigmal – Núria – Ulldeter

Parc Natural de les
Capçaleres del Ter i el Freser

30 EXCURSIONS A PEU

ALFONS BROSEL I JORDÀ

Cossetània
EDICIONS

Primera edició: maig del 2016

© dels textos i de les fotografies: Alfons Brosel i Jordà

Drets exclusius d'edició:

9 Grup Editorial / Cossetània Edicions – C/ Violeta, 6 – 43800 Valls

www.cossetania.com – cossetania@cossetania.com

Editorial Alpina, SL – C/ Princesa, 67 – 08401 Granollers

www.editorialalpina.com – info@editorialalpina.com

Composició i muntatge: Imatge-9, SL

Cartografia: Editorial Alpina

Impressió: Impremta Pagès

ISBN (Cossetània Edicions): 978-84-9034-474-3

ISBN (Editorial Alpina): 978-84-8090-644-9

DL T 284-2016

Fotografia de portada:

Cim del Gra de Fajol, amb el Canigó al fons. (Alfons Brosel)

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, començant-hi la reprografia i el tractament informàtic, com també la distribució d'exemplars mitjançant lloguer i préstec, resten rigorosament prohibides sense l'autorització escrita de l'editor i estaran sotmeses a les sancions establertes per la llei.

ÍNDEX

Introducció

Introducció.....	5
El santuari de Núria.....	9
Dades d'interès.....	12

Excursions

1. Tossa del Pas dels Lladres.....	14
2. Gorgues de Llo – ermita de Sant Feliu de Castellsell.....	20
3. Fonts de Segre.....	24
4. Vall d'Eina.....	30
5. El Taga.....	36
6. Fontalba – Núria.....	40
7. Refugi de Coma de Vaca.....	46
8. Portella de Mentet – pic de la Dona.....	52
9. Pics de Coma Ermada i de la Llosa.....	58

Ascensions

10. Puigmal (des de l'estació d'esquí Er-Puigmal 2600).....	64
11. Puigmal (des de la collada de Fontalba).....	70
12. Puigmal de Llo.....	76
13. Puigmal de Segre.....	82
14.- Pic de Finestrelles.....	88
15. Pic d'Eina.....	94
16. Torre d'Eina, ascensió facultativa.....	100
17. Pic de Noufonts.....	104
18. Pic de la Fossa del Gegant.....	110
19. Pic de Noucreus, ascensió facultativa.....	116
20. Torreneules.....	120

21. Bastiments.....	126
22. Gra de Fajol.....	132
23. Puig de Balandrau	138
24. Costabona.....	144
25. Canigó	150

Travesses

26. Els quatre Puigmals	156
27. Núria – vall de Llo.....	162
28. Núria – vall d'Eina.....	168
29. Queralbs – Núria, pel camí vell	174
30. Travessa de l'Olla de Núria	180

Introducció

L'any 1957, l'il·lustre muntanyenc mossèn Jaume Oliveres i Brossa, ja gran i malalt, fou acomodat pels seus familiars en una casa de Rupit. Des de la cambra on es trobava es podia veure el Pirineu. Els seus familiars, conscients de la fascinació que aquesta serralada havia exercit sobre ell, li van obrir els porticons de la finestra i, tot mostrant-li els perfils de les muntanyes del Pirineu oriental, li van dir: «Des d'aquí podreu veure el Pirineu.» Mossèn Jaume va aixecar els ulls i, davant la sorpresa de tots els presents, va exclamar: «Aquestes muntanyes no constitueixen el Pirineu!»

És fins a cert punt comprensible que a mossèn Jaume Oliveres, avesat com estava a grimpar per les imponents crestes rocalloses que envolten l'Aneto o a trescar per les immenses glaceres i roquetams del massís de la Maladeta, les formes arrodonides del sector més oriental de la serralada pirinenca no li acabessin de fer el pes. Ell havia patit en primera persona la força de les tempestes i dels llamps en les altituds de la Maladeta. I en va deixar testimoni en el seu magnífic llibre *Els llamps de la Maleïda*, en el qual va narrar, de forma magistral, la tragèdia que va ocórrer en una de les seves ascensions a l'Aneto, on van perdre la vida dos amics seus: l'alemany Adolf Blass i el guia de Benasc José Sayó. Corria l'any 1916 i aquell llibre sens dubte va ser un dels primers relats tràgics de la literatura catalana de muntanya.

Però, a banda de l'opinió que mossèn Jaume Oliveres pogués tenir de les muntanyes situades més a l'est del Pirineu, els muntanyencs que coneixem la serralada sabem perfectament que cada racó d'aquest massís és excepcional, que cada vall és captivadora, que cada cim és diferent. En definitiva, sabem que cada indret del Pirineu és fantàstic i meravellós, independentment del lloc on ens trobem.

El llibre que tenim a les mans pretén ressenyar una part important d'aquesta zona oriental del Pirineu. Concretament, els itineraris descrits abracen els sectors del Puigmal, de la vall de

Núria i d'Ulldeter. Tres sectors limítrofs que són molt concorreguts en l'actualitat i que han estat, per a molts excursionistes, el punt de partida o l'escola d'inici del que més endavant esdevindria per a ells una autèntica vocació per les muntanyes. Malgrat que es troba una mica apartat d'aquests tres sectors, hem inclòs també l'ascensió al pic del Canigó, perquè es tracta, així mateix, d'una muntanya mítica per a molts excursionistes.

El 22 de setembre de 2015, el Govern de la Generalitat va aprovar el decret de declaració de Parc Natural de les Capçaleres del Ter i el Freser, que ocupa 14.750 hectàrees, repartides entre Planoles, Queralbs, Ribes de Freser, Pardines, Vilallonga de Ter, Setcases i Molló, precisament l'àmbit territorial que abraça aquesta guia. La declaració, llargament esperada, permetrà fer compatible la conservació d'aquest entorn amb el desenvolupament social i econòmic de la zona.

Els itineraris que es descriuen en aquesta guia estan dividits en tres parts: excursions, travesses i ascensions. D'aquesta manera, tant els excursionistes més experimentats com els caminadors més novells poden trobar recorreguts per a tots els gustos i nivells. Des de simples caminades i travesses que transcorren pel fons de les valls fins a excursions i ascensions que ja requereixen una certa preparació i una bona forma física, ja que sovint ens mourem per zones properes als tres mil metres d'altitud.

Per tal d'establir unes pautes que posin una mica d'ordre a aquesta guia, els itineraris descrits comencen pel sector de ponent —és a dir, pel massís del Puigmal—, segueixen per la zona de Núria i acaben a les muntanyes situades més a llevant, que corresponen a la zona d'Ulldeter. En aquest sentit, l'excursió al Canigó, tot i que es troba fora dels límits del Parc, tanca els recorreguts d'aquest treball. Quant a les ascensions, també segueixen la trajectòria que traça el perfil de la carena pirenaica d'oest a est; per tant, no s'han seguit criteris d'altura.

El geògraf Pau Vila, en el seu llibre *La Cerdanya*, publicat l'any 1926, va fer la següent reflexió sobre aquesta zona del Pirineu: «un cel blau i net dona un to mediterrani a aquest paisatge muntanyenc, en tal manera que l'observador de cop i volta no posarà en clar quina sia la causa d'aquesta gràcia mediterrània en plena regió pirinenca». Però, malgrat les paraules de Pau Vila

fent referència a la influència del clima mediterrani d'aquest sector pirinenc, hem de tenir sempre present que ens movem per alta muntanya.

L'alta muntanya és sempre un entorn canviant i, de vegades, perillós. Un canvi de temps pot convertir una agradable passejada en un infern; unes sabates mal ajustades o inadequades poden transformar una simple irritació en una dolorosa llaga, i una cantimplora sense aigua pot transformar una excursió en quelcom semblant a la travessa d'un desert. Per tant, cal anar equipats i amb prou roba d'abric a la motxilla. Això és essencial, així com també dur a terme només les excursions per a les quals estem preparats físicament i mentalment.

Pel que fa als horaris, hem d'insistir que aquests sempre són orientatius, ja que el temps emprat en les excursions dependrà de molts factors. Entre d'altres, l'estat de la neu, la temperatura, la forma física, els components del grup, el vent, l'altitud o el terreny pel qual ens movem. A la muntanya no cal córrer ni exposar-se més enllà dels límits recomanats; a la muntanya el triomf més importat és arribar sans i estalvis de tornada a casa.

Finalment, l'escala de dificultat dels itineraris va de l'1 al 3, fàcilment identificable mitjançant un color determinat per a cada nivell.

- **Nivell 1 o molt fàcil:** Itinerari per camí ample o pista senyalitzada, i de desnivells poc importants.
- **Nivell 2 o fàcil:** Itinerari llarg per camí de bon fer, no sempre senyalitzat, de desnivells moderats.
- **Nivell 3 o cert nivell de dificultat:** Itinerari de més llarg recorregut per camins estrets i irregulars que, encara que senyalitzats, presenten un desnivell i un horari considerables.

Seguint aquests consells podrem gaudir plenament de la muntanya en general i del llibre en particular. Aquesta és la intenció amb què hem ressenyat aquest recull d'excursions. Malgrat els canvis generacionals i les modes actuals, ens agradaria que tothom pogués fruir-les com fa temps ho va fer l'insigne po-

eta mossèn Jacint Verdaguer quan, vestit amb la seva sotana, va petjar aquest racó tan fascinant del Pirineu: amb amor a la muntanya. Així en va deixar constància en la seva obra més èpica, *Carnigó*, i així resta reflectit també en una placa al cim del Puigmal:

*De puig en puig pel coll de Finestrelles
s'enfilen de Puigmal a l'alta cima;
tota la terra que el meu cor estima
des d'ací es veu en serres onejar.*

Així doncs, amics muntanyencs, us convidem a endinsar-vos pels meravellosos paratges del Parc Natural de les Capçaleres del Ter i el Freser, situat al sector més oriental del Pirineu, sabent de cert que l'experiència us resultarà sobradament engrescadora.

Alfons Brosel i Jordà

El santuari de Núria

El santuari de Núria, tal com el coneixem avui, està situat a 1.964 m d'altitud. Presideix la fantàstica vall del mateix nom i està envoltat de cims, alguns dels quals s'acosten als 3.000 m. La seva situació li atorga el paper de cruïlla de nombrosos camins ramaders i de pelegrinatge que provenen de les set valls que es troben en l'espectacular circ muntanyenc: Fontalba, Embut, Finestrelles, Eina, Noufonts, Noucreus i Fontnegra. Els seus colls respectius constitueixen les entrades naturals a la vall de Núria. Més recentment, la tecnologia ha fet possible la còmoda ascensió amb el tren cremallera, el recorregut del qual no deixarà ningú indiferent per la bellesa salvatge i l'aspror del paisatge.

No obstant això, el nom genèric de Núria inclou molts altres aspectes des dels quals es poden plantejar diferents aproximacions. A banda de la bellesa a la qual ens hem referit, i que no deixa de ser un terme de condició subjectiva, ens podem remetre a Núria des de perspectives històriques, tradicionals, mediambientals, esportives, religioses, culturals, espirituals i, fins i tot, polítiques. No seria pertinent intentar explicar de manera exhaustiva cadascuna d'aquestes perspectives en una introducció; així doncs, farem esment dels seus trets més destacats.

Pel que fa a la història, l'existència d'un antic document del comte Guillem Ramon I de Cerdanya que fa referència a drets de pastura aporta informació sobre l'abundor d'aigua a la vall i la riquesa de pastures que van fer d'aquest indret un lloc habitual de trobada de ramats, tant els provinents de les possessions de l'abadia de Ripoll com els de la vall de Ribes. En aquest document del 1087, també hi consten les signatures de l'abat de Sant Miquel de Cuixà, del de Sant Martí del Canigó i del bisbe de Vic.

En un altre document del segle XIII es parla de l'existència d'un hospital, o *domus hospitalis*, d'*Anuyria*, regentat per seglars anomenats *donats* o *oblats* —tant homes com dones— amb l'assistència d'un capellà.

Van ser molts els responsables religiosos del santuari al llarg dels anys, tots grans devots i enamorats de l'indret i de la imatge, segons ens conta la tradició i la mateixa història. Per aquest motiu, hem volgut deixar constància d'algunes de les múltiples llegendes, especialment les que fan referència directa a alguns dels indrets que es descriuen a la guia. Resulta relativament fàcil destriar entre llegenda i història; no obstant això, tant si han sorgit de la innocent imaginació dels primers residents alimentada per les creences de l'edat mitjana com si són resultat de fets històrics comprovats, tot convergeix en un únic objectiu: l'amor immens vers la imatge de la Mare de Déu de Núria, el qual ha desembocat en actes, fins i tot heroics, per tal de preservar-la de ser destruïda o malmesa.

La mostra més recent la trobem en l'episodi de salvació de la talla, arran de l'esclat de la Guerra Civil espanyola, quan una sèrie de persones van exposar la vida per amagar la imatge al

Núria a l'hivern

millor lloc possible: una entitat bancària de Suïssa. L'objectiu era resguardar-la de l'amenaça de destrucció que s'intuïa, pels fets que tenien lloc en altres indrets del país.

L'espiritualitat, la religiositat, la tradició i el pelegrinatge tenen un paper preeminent i destacat a Núria. L'any 1956 el Bisbat d'Urgell va proclamar la Mare de Déu de Núria patrona principal de la diòcesi. Per aquest motiu, el 2006 va tenir lloc l'Any Jubilar en commemoració del cinquantè aniversari de la proclamació.

La vall de Núria, compresa dins del terme municipal de Querolbs, ha estat objecte d'una sèrie d'atencions mediambientals per la seva riquesa natural i paisatgística, que garanteixen la conservació d'una comunitat vegetal de notable interès així com la d'una fauna pròpia de l'alta muntanya pirinenca amb nombroses espècies. Per aquest motiu ens atrevim a avançar que, tot realitzant algunes de les excursions que es proposen en aquesta guia, no serà gens difícil poder observar amb relativa facilitat colònies d'isards, muflons, marmotes, etc. o exemplars de les grans aus rapinyaires com el voltor, l'àliga daurada o el trencaòs, entre moltes altres espècies.

Quant als esports, la vall de Núria representa una destinació única tant pel que fa a itineraris i excursions, viables durant tot l'any, com a la pràctica de l'esquí alpí i de muntanya, ja que a la seva estació de caràcter recollit i familiar s'hi troba una bona oferta d'instal·lacions i serveis per a totes les edats.

Tal com hem apuntat més amunt, Núria també ha representat un referent polític pel fet que va ser aquí on, l'any 1932 i sota la iniciativa de Francesc Macià —en aquells moments president de la Generalitat de Catalunya—, es va redactar el primer Estatut d'Autonomia, en el qual es definia Catalunya com un estat dins de la República Espanyola.

Tot plegat explica que la vall de Núria hagi estat, des de sempre, un indret emblemàtic que no deixa mai indiferent el visitant. Animem totes aquelles persones que s'hi vulguin arribar a fer-ho amb la confiança total que els itineraris i excursions d'aquesta guia no els decebran en absolut.

Dades d'interès

Telefons d'interès

Telefon d'emergències: 112
Bombers de la Generalitat. Grup de rescat: 085
Mossos d'Esquadra: 088
Informació de la Generalitat: 012
Policia Nacional: 091
Consell Comarcal del Ripollès: 972 70 32 11
Hospital de Campdevànol: 972 73 00 13
Ambulàncies del Ripollès: 061
Creu Roja: 972 70 06 01
Urgències veterinàries: 972 73 09 81

Refugis guardats

Refugi Coma de Vaca: 649 22 90 12
Refugi d'Ulldeter: 972 19 20 04 - 972 59 72 98
Refugi Corral Blanc (Planols): 626 27 43 95

Oficines de turisme

CAT (Centre d'Acollida Turística) de Ripoll: 972 11 59 59
Vall de Camprodon: 972 74 09 36
Camprodon: 972 74 00 10
Vall de Núria-Queralbs: 972 73 20 20
Vall de Ribes: 972 72 77 28
Ripoll: 972 70 23 51
Campdevànol: 972 73 00 19
Sant Joan de les Abadesses: 972 72 05 99
Setcases: 972 13 60 89
Vallter 2000: 972 13 60 57

Excursions

1

Tossa del Pas dels Lladres

Pel clot de la Pastera

Cim de la tossa del Pas dels Lladres

Descripció

Aquesta muntanya és el punt més alt entre la tossa d'Alp i el Puigmal. La seva ascensió és un bon complement per als muntanyencs que efectuen la pujada al Puigmal des de

l'aparcament de les Esplanes. Té vistes dilatades en totes direccions menys cap a l'est, on la major altura del massís del Puigmal li resta protagonisme.

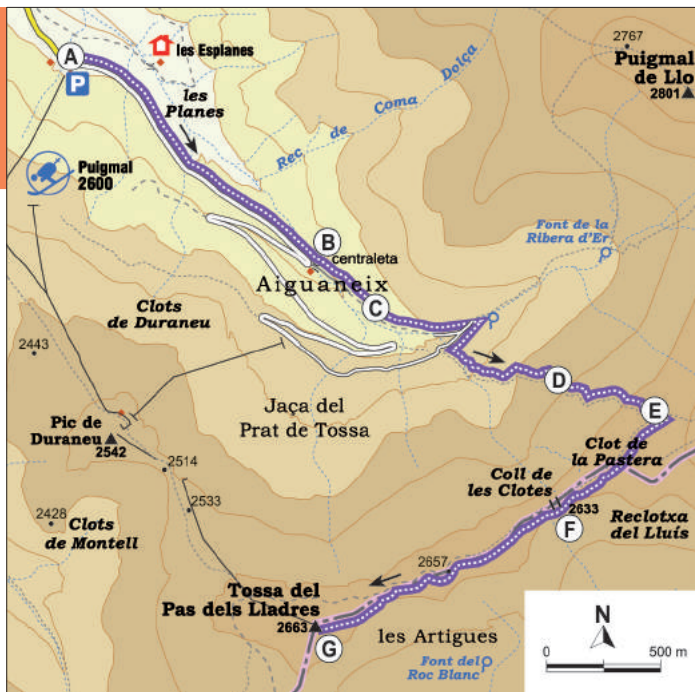

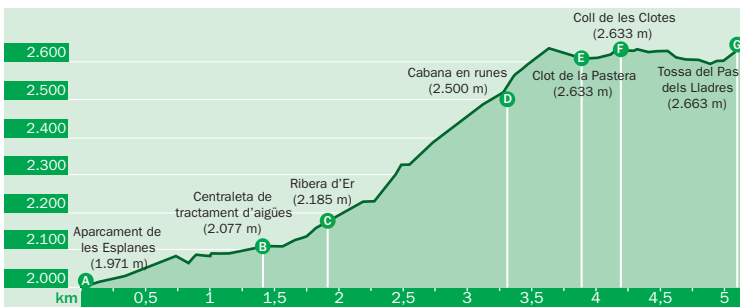
Fitxa tècnica

- **Població de referència** Er
- **Temps aproximat** 3 h 15' (1 h 45' de pujada + 1 h 30' de baixada)
- **Desnivell acumulat** 700 m
- **Altitud màxima** 2.663 m
- **Dificultat** 2
- **Accés**

Sortint de la Guingueta d'Ix per l'N-116 en direcció a Sallagosa, hem d'agafar el desviament, a la dreta, que condueix a l'últim aparcament de l'estació d'esquí d'Er-Puigmal 2600

Mapa

RUTA

A

0 h

1.971 m

Aparcament de les Esplanes

Iniciem la caminada, tot seguint (S) la pista asfaltada, generalment tancada al trànsit uns quants metres més endavant, la qual ens duu al fons de la vall. A la primera corba trobem una petita edificació.

B

15'

2.077 m

Centraleta de tractament d'aigües

Deixem enrere aquest edifici i continuem per una pista amb la Ribera d'Er a la dreta. L'ample camí, envoltat de matollar de bàlec, va agafant pendent gradualment, fins a arribar a tocar d'una torrentera.

25'

Ribera d'Er

2.185 m

C

També anomenada Aiguaneix. La creuem mitjançant unes roques i seguim pujant per un sender que s'enfila a través d'una zona herbosa per on discorre, ara a l'esquerra, la ribera esmentada. Al tram final d'aquesta pradella trobem les restes de la pista que prové de les Esplanes. Girem per la pista a la dreta fins que trobem, uns 50 m després, una gran roca amb marques de pintura groga, que ens indiquen el camí que cal seguir. Ens enfilem per un senderó (S), que remunta per una comella a través d'un pendent pronunciat, amb matollars de neret abundants. Més amunt el camí gira a l'esquerra (NE)

1. Tossa del Pas dels Lladres

17

Pujant a la tossa del Pas dels Lladres. Al fons, el Puigmal

